

УДК 338

Мельничук Ганна Сергіївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки
Державний податковий університет*

Melnychuk Hanna

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Economics, Entrepreneurship and Economic Security
State Tax University*

ORCID: 0000-0002-0640-0334

Данугян Крістіна Артурівна

*студентка
Державного податкового університету*

Danuhian Kristina

*Student of the
State Tax University*

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ
ОБОРОТНИМИ ТА НЕОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ
ПІДПРИЄМСТВА**

**ORGANIZATION OF THE PROCESS OF EFFICIENT MANAGEMENT
OF CURRENT AND NON-CURRENT ASSETS OF THE ENTERPRISE**

Анотація. Стаття присвячена аналізу оборотних та необоротних активів як невід'ємної частини діяльності підприємства, вплив наявності, складу, якості активів та вплив ефективного управління активами на результативність підприємства. Будівлі, обладнання, сировина, кошти,

цінні папери, транспортні засоби, патенти, ліцензії, програмні продукти та інші цінності – все це активи підприємства. Доведено, що ефективне управління активами підприємства необхідне для структуризації, контролю та використання активів з уникненням зайвих залишків, збоїв на виробництві та небажаних витрат. Тим самим застосування ефективного управління оборотними та необоротними активами допомагає вирішити низку функціональних проблем, підвищує конкурентоспроможність та рівень адаптованості на ринку та гарантує високу ефективність використання активів і своєчасне їх оновлення. Розглянуто основні підходи до визначення поняття оборотних та необоротних активів, та управління активами. Було виділено різницю між підходами до управління оборотних та необоротних активів. Сформовано перелік задач які стоять перед ефективним управлінням активами, виділено основні принципи ефективного управління та почергові етапи організації цього процесу. Наведено аналіз особливостей впровадження управління активами для оборотних та необоротних активів в залежності від особливостей та структури, а також продемонстровано важливість оптимізації, підвищення оборотності та мінімізація витрат активів, як одними з обов'язкових завдань в системі управління активами. За результатом проведеного дослідження підтверджено необхідність удосконалення та впровадження ефективного управління оборотними та необоротними активами та залежність дохідності підприємства від їх успішної експлуатації. Також підтверджено роль необхідності нарощування необоротних активів та мінімізації витрат оборотних активів в системі управління активами.

Ключові слова: *активи, управління активами підприємства, необоротні активи, оборотні активи, ліквідність активів, оптимізація активів, мінімізація витрат.*

Summary. *The article is devoted to the analysis of current and non-current assets as an invisible part of business activities, influencing visibility, composition, quality of assets and the impact of effective asset management on the effectiveness of business. Budivli, obladnannya, syrovina, koshti, tsini paper, transport zabi, patents, licences, software products and other values - all business activities. It has been shown that the effective management of business assets is necessary for structurization, control of and recovery of assets for the exclusion of foreign surpluses, failures in the production and non-purchasing arrears. By itself, the establishment of effective management of current assets and non-current assets helps to overcome low functional problems, promotes competitiveness and adaptability to the market and guarantees high efficiency of asset management and regular renewal. The main approaches to the definition of the understanding of negotiable and non-current assets, and asset management have been reviewed. It was seen the difference between incomes to the management of current and non-current assets. A number of tasks have been formulated to face effective asset management, the main principles of effective management and the steps of organizing the process have been seen. An analysis of the features in the management of assets for current and non-current assets in the fallow in terms of features and structures was carried out, as well as the importance of optimizing, increasing the turnover and minimizing the cost of assets, as one of the key tasks in the asset management system, was demonstrated. As a result of the investigation carried out, it was confirmed the need to improve and implement the effective management of current and non-current assets and the reliability of business profitability in the form of successful operation. The role of the need to increase non-current assets and minimize the costs of current assets in the asset management system was also confirmed.*

Key words: *assets, management of business assets, non-current assets, current assets, liquidity of assets, optimization of assets, minimization of losses.*

Постановка проблеми. Проблема, що виникає на шляху ефективнішого управління активами, полягає в одноманітності підходів науковців, через що до недосконалостей системи управління не приділяється достатньо уваги. Також відсутність новітніх поглядів та розвитку наукових підходів робить процес розвитку комплексного управління активами повільнішим, особливо в умовах нестабільного економічного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питання необхідності управління активами та варіантами організації процесу займалися такі українські науковці, як І.М. Бойчик [3, 4], М. В. Володькіна [6], І.О. Школьник [14], В.М. Івахненко [9], А.М. Поддєрьогін [12]. Серед зарубіжних вчених в своїх роботах управління активами досліджували І. А. Бланк [2], Дж.К. Ван Хорн [5].

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в дослідженні теоретичних та практичних аспектів управління активами та у виявленні перспектив ефективнішого використання активів підприємством в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Активи є одним із основних засобів підприємства, достатня забезпеченість активами та грамотне використання є одним із факторів підвищення ефективності діяльності підприємства. Як зазначено в Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», активи – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до надходження економічних вигод у майбутньому [11]. Так як активи є невід’ємною частиною виробництва, без них неможлива його життєдіяльність та виконання поставлених цілей виробництва. Але, недостатня увага до управління активами може призвести не тільки до посереднього результату, а й до зайвих витрат.

До необоротних активів включаються засоби праці, які споживаються в процесі використання не одноразово, а протягом тривалого періоду, та зобов'язання до отримання не раніше ніж через 12 місяців. Оборотні активи, на ряду з засобами праці та робочою силою, є одним з основних компонентів продуктивних сил та являють собою грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи підприємства, призначені для реалізації або споживання.

Для того щоб зрозуміти, що є якісною організацією процесу управління активами початку визначимося з визначенням. У пункті 8.1 стандарту ISO 55001:20141 сказано: «Організація має планувати, впроваджувати та керувати процесами, необхідними для відповідності вимогам...» [8]. Далі у пункті йдеться про визначення, впровадження та моніторинг процесів, обробку/моніторинг ризиків, стандарт не диктує певні процеси. Але дає зрозуміти, що управління включає в себе широкий спектр дій від аналізу використання активів в попередні роки та розподілу активів до контролю і подальшого планування їх використання та нарощування.

Для ефективніших результатів треба розглядати та розробляти систему управління оборотними та необоротними активами разом.

Мета управління та фінансового менеджменту в галузі управління необоротними активами – забезпечити своєчасне оновлення та підвищення ефективності використання операційних необоротних активів.

Управління оборотними активами спрямоване забезпечення безперервності поточної діяльності підприємства. Проблема вдосконалення використання оборотних коштів стала ще більш актуальною в умовах формування сучасних ринкових відносин. Інтереси підприємств у реальних економічних умовах потребують повної відповідальності за результати своєї виробничо-фінансової діяльності. Внаслідок того, що фінансове становище підприємств перебуває у прямій

залежності від стану оборотних коштів та передбачає співвідношення витрат з результатами господарської діяльності, а також відшкодування витрат власними коштами, підприємства зацікавлені у раціональній організації оборотних коштів – організацій їх руху з мінімально можливою сумою для отримання найбільшого економічного ефекту [1].

Оборотні та необоротні активи повинні виконувати конкретні задачі для досягнення ефективної експлуатації та максимальної корисності.

ЗАВДАННЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА	
Оборотні активи	Необоротні активи
Оптимізація обсягу, структури та рентабельності оборотних активів	Обґрунтування вибору методики оцінки необоротних активів
Забезпечення безперервності процесу виробництва	Створення умов для досягнення високої ефективності використання необоротних активів
Підвищення оборотності та рентабельності оборотних активів	Забезпечення постійного оновлення необоротних активів та визначення його форм у процесі простого та розширеного відтворення
Мінімізація втрат оборотних активів у процесі їх зберігання та використання	Визначення потреби в нарощенні необоротних активів для розширення обсягів діяльності
Забезпечення ліквідності та платоспроможності підприємства	Формування необхідного обсягу та оптимізація структури джерел фінансування

Рис. 1. Завдання ефективного управління активами підприємства

Джерело: розроблено на основі [10; 13; 14]

Управління оборотними активами підприємства — завдання непросте, особливо з урахуванням, що до оборотних активів відносять як матеріальні, так і нематеріальні активи. Але для максимізації корисності повинні бути враховані всі фактори які можуть вплинути на процес управління та використання оборотних активів [14].

Склад та структура оборотних активів мають бути оптимальними для підприємства, при цьому має враховуватися не лише поточна ситуація, а й заплановані зміни, також потреба в оборотних активах має бути визначена досить точно: недолік призведе до зупинки виробництва, а надлишок – до зниження показників оборотності та ефективності використання. Всі ці нюанси важливі для ефективності управління та контролю, а також для підвищення ліквідності оборотних активів і забезпеченні безперервного процесу виробництва.

Управління ліквідними активами є досить складним і клопітким процесом. Це зумовлено, по-перше, складною структурою оборотних активів підприємства, по-друге, їх визначальною роллю в забезпеченні господарської діяльності, по-третє, високим ступенем трансформації, який залежить від ліквідності та господарської діяльності підприємства.

Натомість забезпечення ліквідності та платоспроможності потребує ліквідності поточних активів, і вона повинна бути достатньою для підтримки платоспроможності бізнесу на основі поточних фінансових зобов'язань. Це завдання управління вирішується шляхом постійного контролю розміру ліквідних активів у вигляді повністю ліквідних грошей, а також забезпечення відповідної частини високоліквідних активів у вигляді ліквідних фінансових вкладень та інших активів, які можуть бути швидко конвертовані в готівку, якщо необхідно. Використання активів у найбільш ефективних та прибуткових напрямках діяльності підвищує їхню рентабельність. Якщо вид діяльності не приносить доходу, або його рівень недостатньо високий, необхідно вжити заходів щодо покращення ситуації, або ліквідувати його. Активи потрібно використовувати там, де вони приносять зиск компанії. Якщо використовувати їх у збитковій діяльності, їхня рентабельність буде низька. Забезпечення ліквідності та платоспроможності досягається шляхом поєднання у складі різних за ліквідністю активів. Наприклад, наявність великого обсягу

високоліквідних активів не приносить додаткового прибутку, вони також втрачають вартості під впливом інфляції. Однак вони забезпечують високий рівень платоспроможності компанії.

Забезпечення потреби та достатності активів для здійснення виробничої діяльності також одне з основних завдань управління активами. Для функціонування підприємства потрібні цех, обладнання, сировина та матеріали, і навіть кошти на оплату першочергових витрат. Нестача майна та коштів не дозволяє вести виробництво у запланованих обсягах. Якщо власного капіталу не вистачає, варто задуматися про пошук та залучення додаткових, позикових джерел капіталу на формування активів.

Оптимізація обсягу, та використання активів здійснюється в трьох напрямках - забезпечення виробничого циклу з допомогою управління потоками активів; забезпечення необхідної кількості активів задля забезпечення безперервної діяльності; мінімізація шлюбу та втрат сировини та відходів за результатами та в ході виробництва. Простоювання у виробництві означають збитки та недоотримані доходи.

Оптимізувати структуру активів необхідно – щодо оптимального співвідношення різних їх видів дається оцінка ліквідності підприємства, визначаються шляхи її підвищення та поліпшення господарську діяльність.

Сам процес займає три етапи:

1. Аналізується склад необоротних активів. Визначається частина активних активів, що найбільш використовуються в операційній діяльності, і пасивних активів.

2. Розраховується оптимальне співвідношення активних та пасивних необоротних активів. На цьому етапі неправильно вважати, що пасивні необоротні активи необхідно мінімізувати. До їх складу входять будівлі, споруди, дороге обладнання – без них не можливий ефективний і безперебійний виробничий цикл.

3. Оптимізація оборотних активів. Також дотримуємося балансу між високоліквідними коштами, дебіторською заборгованістю та наявністю сировини та матеріалів на складах. Необхідно зважати на особливості основного виду економічної діяльності, фактори виробничого циклу, а також ліквідність різних видів оборотних активів.

При цьому при управлінні активами не треба забувати, що потрібно підтримувати баланс та комплексно оцінювати позитивні та негативні сторони оборотних та необоротних активів для ясності фактичної ситуації та результатів [1]. Можемо зробити висновок, що управління активами представляє систему методів та принципів управління майном компанії, а також сам процес прийняття управлінських рішень щодо таких активів. Головна стратегічна мета цього процесу – збільшити величину активів підприємства, підвищити вартість бізнесу загалом.

Щоб правильно організувати та структурувати процес управління активами та їх оптимізації, потрібно врахувати такі фактори:

1. Сукупність активів компанії формується з урахуванням її стратегії розвитку, можливих перспектив, економічних особливостей ринку та регіонального сегмента. Відсутність протиріч із цілями створення самої організації це основний пріоритет. Наприклад, податківцям може здатися дивним, що більшу частку активів компанії металургійного сектора становлять короткострокові фінансові вкладення за відсутності об'єктів основних засобів.

2. Сукупність активів формується в такий спосіб, щоб забезпечити виробництво, при тому враховується відповідність структурі підприємства. У ході діяльності склад активів повинен зазнавати деяких змін, підлаштовуючись під асортимент продукції, що випускається. Наприклад, якщо кондитерська компанія почала виробництво чізкейків, необхідно придбати піч та морозильну камеру для зберігання продуктів.

3. Розумний вибір активів. Купувати активи необхідно з урахуванням максимально можливої вигоди від їх використання. Низька вартість обладнання у постачальника може свідчити про погану якість, невеликий термін використання, швидке старіння. Занадто дороге обладнання здебільшого має на увазі необдумані витрати на їх придбання без можливості суттєво збільшити прибуток від використання такого активу. Баланс ціни та очікуваних вигод – ось головний принцип вибору активу до придбання.

4. Баланс у складі активів, виходячи з ліквідності. Варто відзначити, що дотриматися цього принципу буває складно – потрібно проаналізувати наявне майно, скласти перелік активів, які мають у перспективі забезпечити досягнення ключових показників діяльності. І прагнути привести фактичну наявність активів до запланованого. У складі активів будь-якої компанії повинні бути як високоліквідні активи (гроші на рахунках), щоб своєчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями, так і низьколіквідні активи (наприклад, кошти у вигляді будівель, обладнання), які забезпечують виробничий цикл. А ось у яких пропорціях – це завдання для керівника.

5. Взаємозамінність - формувати сукупність активів необхідно з урахуванням їхньої можливої взаємозамінності. Наприклад, один верстат вийшов із ладу. В наявності повинні бути запасні частини для ремонту або обладнання, здатне взяти на себе функції верстата в ремонті. Тільки так можна забезпечити безперервність виробництва. Якщо активи не взаємозамінні, тоді існує ризик простою, особливо, якщо в компанії тільки активи, які використовуються тривалий час або немає оновлення.

Виходячи з великої кількості варіантів шляхів підвищення ефективності експлуатації активів, та нюансів які можуть виникати на підприємстві, то не всі фактори можуть бути пропрацьовані та не всі завдання виконані. Тому система управління підбирається індивідуально

враховуючи особливості підприємства. Для оцінки ефективності збудованої системи управління треба проаналізувати чи всі нюанси враховуються та чи ефективно розподіляються та використовуються наявні у компанії активи використовуючи горизонтальний, вертикальний та порівняльний аналіз.

При використанні горизонтального аналізу оцінюється зміна величини активів у поступовій динаміці кілька періодів, темпи зростання вартості активів за видами. Джерелом даних є реєстри бухгалтерського обліку за рахунками. Аналіз дозволяє виявити напрями та причину зміни величини активів. Результати використовуються для прогнозування подальших змін та при стратегічному плануванні ключових показників.

Вертикальний аналіз – метод аналізу, де оцінюється структура активів з розрахунку питомої ваги кожного виду у всій сукупності. Здійснюється по підприємству загалом, по структурним підрозділам. Результати вертикального аналізу використовуються для:

- оцінки ефективності використання активів виходячи із видів діяльності;
- оцінки ефективності використання активів по підприємству та відокремлено по підрозділах;
- аналізу оборотності активів, і навіть визначення ключових показників ефективності діяльності.

Порівняльний аналіз використовується для порівняння даних компанії зі середньогалузевими значеннями, а також зі значеннями по галузі. Результати дають уявлення конкурентоспроможності підприємства міста і виявляють резерви збільшення груп необхідних активів.

Для оцінки ефективності управління активами економісти використовують показники оборотності активів. Вони є індикаторами ділової активності підприємства. Вихідними даними для розрахунку служать відомості про виручку організації за період, а також про

середньорічну величину активів підприємства в цілому або за окремими видами. Відомості про виручку беруться зі звіту про фінансові результати, величину активів – з бухгалтерського балансу. Нормативні значення зазвичай відсутні, оскільки залежать від галузевих особливостей виробництва.

Про прибутковість компанії прийнято судити за показниками рентабельності. Загалом, рентабельність активів розраховують, як ставлення чистий прибуток до середньорічній величині активів загалом, чи з окремим видам. Результати показують, який прибуток приносить кожен вкладений карбованець на активи підприємства.

Висновки. Таким чином, враховуючи особливості зовнішніх умов ринку, особливості структури та діяльності підприємства можна скласти систему управління активами, яка могла би забезпечити безперервне та своєчасне оновлення, постійний аналіз, створення умов та забезпечення високої ефективності використання, мінімізації витрат та грамотну оптимізацію обсягу, структури та рентабельності необоротних та оборотних активів. Тобто ефективне управління активами може напряду вплинути на прибутковість підприємства або оптимізувати процеси задля зменшення витрат.

Література

1. Безрукова Т.Л., Шанін І.І., Якуніна А.П. Управління оборотними активами. Успіхи сучасного природознавства. 2015. № 1-1. С. 102-105.
2. Бланк І.А. Управління активами. К.: Ніка-Центр, Ельга, 2000. 270 с.
3. Бойчик І.М., Харів П.С., Хопчан М.І., Піча Ю.В., Економіка підприємства: Навч. посіб., 2-ге вид., виправлене і доповнене. К.: «Каравела», Львів: «Новий світ-2000», 2007. 362 с.
4. Бойчик І. М. Економіка підприємства: підручник / І. М. Бойчик. К.: Кондор, 2016.

5. Ван Хорн Дж.К. Онови управління фінансами. Пер. з англ. М.: 2003. 800 с.
6. Володькіна М. В. Організація управління промисловим підприємством. Навчальний посібник. К.: КНЕУ, 2011.
7. Дробишева О.О., Похильченко І.М. Роль оборотних засобів у виробничому процесі. О.О. Дробишева, І.М. Похильченко. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_6_136.pdf
8. ДСТУ ISO 55001:2019 Управління активами. Системи управління. Вимоги (ISO 55001:2014, IDT). URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=87900
9. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц.. В.М. Івахненко, М.І. Горбаток. [Вид. 2-ге, перероб. і доп.]. К.: КНЕУ, 2005.
10. Кремень О. І. Комплексний аналіз ефективності управління активами підприємства. О. І. Кремень, Р. Л. Мосійчук, В. М. Кремень // Бізнес Інформ. 2019. № 8. С. 202-210.
11. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
12. Поддєрьогін А. М., Буряк Л. Д., Нам Г. Г., Павліковський А. М., Павловська О. В., Потій В. З., Куліш А. П., Терещенко О. О., Шульга Н. П., Булгакова С. А. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. К.: КНЕУ, 2000. 460 с.
13. Подольська В. О., Яріш О. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2009. 488 с.
14. Школьник, І. О. Фінансовий менеджмент: навч. посібник. За ред. д-ра екон. наук І. О. Школьник та канд. екон. наук В. М. Кремень. Суми, 2014. 427 с.

References

1. Bezrukova T.L., Shanin I.I., Yakunina A.P. Upravlinnia oborotnymy aktyvamy. Uspikhy suchasnoho pryrodoznavstva. 2015. № 1-1. S. 102-105.
2. Blank I.A. Upravlinnia aktyvamy. K.: Nika-Tsentr, Elha, 2000. 270 s.
3. Boichyk I.M., Khariv P.S., Khopchan M.I., Picha Yu.V., Ekonomika pidpriumstva: Navch. posib., 2-he vyd., vypravlene i dopovnene. K.: «Karavela», Lviv: «Novyi svit-2000», 2007. 362 s.
4. Boichyk I. M. Ekonomika pidpriumstva: pidruchnyk / I. M. Boichyk. K.: Kondor, 2016.
5. Van Khorn Dzh.K. Onovy upravlinnia finansamy. Per. z anhl. M.: 2003. 800 s.
6. Volodkina M. V. Orhanizatsiia upravlinnia promyslovym pidpriumstvom. Navchalnyi posibnyk. K.: KNEU, 2011.
7. Drobysheva O.O., Pokhylchenko I.M. Rol oborotnykh zasobiv u vyrobnychomu protsesi. O.O. Drobysheva, I.M. Pokhylchenko. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_6_136.pdf
8. DSTU ISO 55001:2019 Upravlinnia aktyvamy. Systemy upravlinnia. Vymohy (ISO 55001:2014, IDT). URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=87900
9. Ivakhnenko V.M. Kurs ekonomichnoho analizu: Navch.-metod. posib. dlia samost. vyvch. dysts.. V.M. Ivakhnenko, M.I. Horbatok. [Vyd. 2-he, pererob. i dop.]. K.: KNEU, 2005.
10. Kremen O. I. Kompleksnyi analiz efektyvnosti upravlinnia aktyvamy pidpriumstva. O. I. Kremen, R. L. Mosiichuk, V. M. Kremen // Biznes Inform. 2019. № 8. С. 202-210.
11. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 1 «Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

12. Poddierohin A. M., Buriak L. D., Nam H. H., Pavlikovskyi A. M., Pavlovska O. V., Potii V. 3., Kulish A. P., Tereshchenko O. O., Shulha N. P., Bulhakova S. A. *Finansy pidpryiemstv: Pidruchnyk / Kerivnyk avt. kol. i nauk. red. prof. A. M. Poddierohin. 3-tie vyd., pererob. ta dop. K.: KNEU, 2000. 460 s.*
13. Podolska V. O., Yarish O. V. *Finansovyi analiz: navch. posib. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2009. 488 s.*
14. Shkolnyk, I. O. *Finansovyi menedzhment: navch. posibnyk. Za red. d-ra ekon. nauk I. O. Shkolnyk ta kand. ekon. nauk V. M. Kremen. Sumy, 2014. 427 s.*